

ABORDĂRI TEORETICE ALE CONSILIERII PENTRU RESPONSABILITATEA PARENTALĂ ȘI TERAPIA FAMILIEI SOCIALMENTE-VULNERABILE

Roxana Nicoleta ANDRONACHE, doctorandă

<https://orcid.org/0000-0003-1458-0168>

Școala doctorală „Științe ale educației”

Universitatea Pedagogică de Stat „I. Creangă” din Chișinău
prof. inv. primar Școala Gimnazială Nr. 11, Buzău, România

Rezumat. Dimensiunea pedagogică/educațională a consilierii vizează provocarea unor schimbări conștiente în sfera cognitivă, afectivă, atitudinală și comportamentală a copiilor și părinților prin încadrarea lor în activități educațional-formative, care asigură achiziționarea și consolidarea competențelor, deprinderilor de a face față provocărilor vieții. Formarea unor competențe parentale de relaționare și comunicare cu propriii copii, mai cu seamă cu cei de vârstă preadolescentă și adolescentă, reprezintă esența consilierii centrate pe această dimensiune. Părinții devin parteneri ai consilierului în armonizarea relației dintre ei și preadolescenți. Consilierea centrată pe dezvoltarea părinților se îmbină cu activitățile de formare-dezvoltare a copiilor în cadrul școlar.

Cuvinte - cheie: responsabilitate parentală, consilierea familiei, terapia familiei, familie socialmente-vulnerabile.

THEORETICAL APPROACHES OF COUNSELING FOR PARENTAL RESPONSIBILITY AND SOCIALLY VULNERABLE FAMILY THERAPY

Summary. The pedagogical/educational dimension of counseling aims to provoke conscious changes in the cognitive, affective, attitudinal and behavioral sphere of children and parents by involving them in educational-formative activities, which ensure the acquisition and consolidation of skills, skills to face life's challenges. The formation of parental skills for relating and communicating with one's own children, especially with those of preadolescent and adolescent age, represents the essence of counseling centered on this dimension. Parents become partners of the counselor in harmonizing the relationship between them and the preadolescent. Counseling focused on the development of parents is combined with the training-development activities of children in the school setting.

Key words: parental responsibility, family counseling, family therapy, socially-vulnerable family.

Familia contemporană se caracterizează printr-o amalgam de probleme și dispoziții care, de multe ori, o fac incapabilă de a le rezolva singură. Actualmente, multe familii nu dispun de capacitatea de a se adapta la schimbările sociale, politice și economice. Perioada dificilă și prelungită de tranziție a afectat modul de trai al familiei, determinându-i astfel pe mulți părinți să adopte o decizie în favoarea îmbunătățirii stării financiare a acesteia, în detrimentul căldurii și liniștii sufletești.

Consilierea reprezintă un proces specializat de sfătuire, îndrumare, povățuire a persoanelor aflate în dificultate. Pentru a explica esența termenului de consiliere am apelat la Dicționarul explicativ al limbii române, coordonat de acad. Coteanu I., dr. Seche L., dr. Seche M., aici consilierea este redată ca fiind un *proces de sfătuire*.

Consilierile pedagogice ale părinților poartă un caracter individual și de echipă în dependență de problema discutată. După cum arată cercetările, este foarte important de a verifica eficiența consilierilor realizate, de a urmări natura schimbărilor ce s-au produs în conștiința și comportamentul părinților. Această permite să facem corectările necesare în conținutul și metodică desfășurării consilierilor pedagogice. În cadrul consilierilor pedagogice sunt realizate în concordanță cu necesitățile părinților. În timpul consilierilor pedagogice părinții au recunoscut că volumul reprezentărilor despre familie, tezaurul cunoștințelor cu referire la regulile unei familii moderne sunt necesare pentru decizia modalității comportamentale, dar nu și suficiente pentru manifestarea conduitei în corespundere cu cerințele etico-morale.

Mary Daly menționează, de asemenea, că: „*Sprrijinul parental se referă la un set de informații, suport, educație, instruire, consiliere și la alte măsuri sau servicii care se axează pe influențarea modului în care părinții înțeleg și își realizează rolul lor de părinte. Un scop comun este de a obține rezultate mai bune pentru copii și tineri (și în unele cazuri, pentru familie, ca un tot întreg) prin prestarea de servicii care oferă informații, suport și chiar instruire continuă pentru părinți*” (Daly 2011).

Analiza surselor bibliografice consacrate ne-a permis să evidențiem mai multe tipuri de consiliere. După clasificarea lui Dumitru I. Al. [3, p. 12], observăm următoarele tipuri de consiliere, pe care cercetătorul le delimitează, după criteriul *necesităților beneficiarului*: *consilierea medicală, consilierea socială, consilierea religioasă, consilierea psihologică* [5, p. 13].

Acest tip de consiliere poate fi completat prin considerațiile lui David D. [2, p. 87], care definește consilierea psihologică ca fiind „*o intervenție psihologică în scopul optimizării, autocunoașterii și dezvoltării personale și / sau în scopul prevenției și remiterii problemelor emoționale, cognitive și de comportament*”.

Responsabilitățile parentale sunt acele deprinderi psihosociale necesare îngrijirii copilului, pe care părinții trebuie să le posede și să le pună în practică pentru a asigura o dezvoltare intelectuală, morală și fizică optimă. În procesul de dezvoltare a abilităților parentale și de stimulare a capacităților în continuă dezvoltare ale copilului, asistentul social aspiră la realizarea obiectivelor.

Cauzele crizei familiei sunt multiple și complexe. Factorii interni (decesul unei rude, o afecțiune severă, dependența de droguri) sau dimpotrivă de factorii externi (inundații sau pierderea locului de muncă). Mediul este alcătuit din contextul socio-economic și cultural al familiei, configurația structurală a acesteia, rețeaua socială pe care o stabilește, interacțiunile intrafamiliale, maturitatea psiho-emoțională a părinților etc. Evenimentele, pe de altă parte, se referă la tot ceea ce se întâmplă în cadrul familiei și îi afectează pe membrii acesteia. Exemplele includ factori de stres, evenimente de viață (moarte, separare, întâlniri etc.), posibile traume, accidente etc. Dar evenimentele se

referă, de asemenea, și mai ales la viața de zi cu zi prin stilul educațional parental (sprijinit de teoriile implicite ale dezvoltării și educației copilului), valorile și miturile familiei, ritualuri, limbaj etc. Sensibilitatea subiectului, în sfârșit, îi va condiționa vulnerabilitatea mai mare sau mai mică. Este clar că acest lucru va fi legat de mediu (de exemplu, sărăcia și izolarea socială) și de evenimente (de exemplu, comportamentul educațional), dar va fi și inerent subiectului însuși (de exemplu, predispoziții genetice, resurse de personalitate, abilități cognitive etc.).

Trebuie subliniat că nu mediul sau evenimentul obiectiv este important, ci modul în care acestea sunt percepute. În acest loc va intra în joc toată sensibilitatea persoanei. Apoi putem înțelege mai bine ce conduce subiectul spre vulnerabilitate sau spre reziliență.

Stresul sau criza familiei sunt termeni diferiți și nu pot fi utilizați ca sinonimi. De obicei, în viața de familie, stresul precedă criza, stresul familiei reprezentând o modificare a echilibrului sistemului familial. Această schimbare poate fi una de care familia se bucură și pe care o caută sau poate fi o schimbare pe care familia preferă să o evite. În nici unul dintre aceste cazuri stresul familiei nu conduce în mod necesar la o criză. Crizele familiei sunt cauzate de stresul sever, care împiedică funcționarea familiei, care o imobilizează.

Criza familiei este o tulburare în echilibrul familiei atât de acută și de puternică, încât familia este, cel puțin temporar, imobilizată, nemaiputând funcționa.

Crizele apar adesea atunci când evenimentele sau schimbările în relații sunt abrupte și apar neașteptat. Evenimente precum moartea neașteptată a unui membru al familiei sau pierderea locului de muncă pot evolua rapid într-o criză dacă familia nu are resursele necesare pentru a se adapta eficient. Atunci când familia nu se mai adaptează, apar dezorganizarea și tulburarea emoțională, familia experimentând lipsa performanței în îndeplinirea rolurilor, lipsa menținerii granițelor structurale și imobilizarea sistemului. Chiar și familiile puternice pot fi stresate până la a fi afectate de o criză și, astfel, pot fi blocate sau imobilizate. Așadar, apariția stresului sau crizei într-o familie este influențată de existența a trei condiții (evenimentul stresor, percepția familiei cu privire la stres și resursele familiei de adaptare la eveniment). Percepțiile și resursele familiei ajută la determinarea vulnerabilității unei familii și a abilității acesteia de a preveni ca stresorul să provoace o criză. Familiile în care stresorii nu provoacă o criză sunt capabile să folosească resursele existente și văd situația astfel încât să prevină apariția unei crize. În schimb, familiile care experimentează situații de criză trec prin situații în care modelele comportamentale obișnuite devin ineficiente, impunându-se în timp scurt adoptarea altora noi. Momentul când apare o criză este punctul în care procesul recuperării poate să înceapă, familia sperând să se redreseze și având șansa de a deveni chiar mai puternică decât era înainte de apariția crizei [4, p. 157].

Asistenții sociali intervin oferind înțelegere, suport și psihoterapie. Trebuie să fie

receptivi și să manifeste eforturi pentru a înțelege și a explica ce se întâmplă clienților. Trebuie să fie toleranți și să nu fie surprinși sau răniți de agresiune sau evitare, să apeleze la propria lor înțelegere intelectuală și evaluare pentru a vedea cum s-a ajuns la acest comportament. Sprijinul implică suport practic cum ar fi îmbunătățirea situației financiare prin acordarea de prestații sociale sau acordarea de ajutor prin furnizarea de servicii care diminuează greutățile zilnice, iar suportul emoțional poate fi asigurat fiind disponibil când este nevoie de un confident și prin recunoașterea, acceptarea și valorizarea trăirilor și sentimentelor clientului. De asemenea, pot să ajute și recunoașterea statutului: „Încerci din greu să fii o mamă bună”, „Îți ajuți familia aducând acasă un salariu bun” sau oferirea de informații despre servicii utile și o anumită relație de camaraderie. O relație bună, de încurajare între asistentul social și client poate ajuta la compensarea unor anumite mecanisme de apărare utilizate de client.

Bowlby a identificat cinci sarcini terapeutice:

1. asigurarea unei baze de siguranță pentru a explora evenimentele nefericite;
2. asistarea clienților în aceste explorări;
3. recunoașterea modului în care comportamentul de atașament este important în relația curentă (o dezvoltare a ideii tradiționale psihodinamice privind transferul);
4. ajutorarea clienților să înțeleagă cum experiențele trecute privind atașamentul sunt legate de dificultățile actuale;
5. sprijinirea clienților să folosească înțelegerea lor privind modul în care modelele actuale de relații reflectă experiențe trecute legate de atașament pentru a reconstrui felul în care gândesc despre și se comportă în relații.

În timp ce lucrările lui Howe (1995) și Howe și colaboratorii săi (1999) reprezintă principalele relatări detaliate privind practica în asistența socială, s-au dezvoltat și alte abordări terapeutice. De exemplu, Heard și Lake (1997) înfățișează teoria atașamentului ca o abordare care susține îngrijirea sociabilă, centrându-se în special pe dezvoltarea eului și observă capacitatea adulților pentru atașament și camaraderie.

Familia model este independentă economic, responsabilă social, respectă legile și normele societății din care face parte. Unii dintre noi ajunge să fie membru al unei familii prin naștere, adopție etc. Fiecare familie moștenește o zestre materială și spirituală pe care o păstrează, o consolidează și o transmite generațiilor descendente. Valorile și viciile membrilor unei familii creează imaginea acesteia [6, p. 104].

Unii părinți nu se includ special în procesul de educație pentru familie a copiilor personali din simplul motiv că singuri nu sunt pregătiți pentru realizarea aspectului respectiv. Scopul consilierii constă în acordarea ajutorului părinților de a preîntâmpina consecințele unui comportament eronat al copiilor.

Părinții influențează procesele de organizare a conduitelor și de planificare temporală ale copilului. Conform teoriei atribuirii, copilul internalizează valorile

parentale. Capacitatea sa de a-și dirija și controla propriile comportamente, de a se autoregla, provin din factori cognitivi și afectivi fondați pe calitatea relațiilor trăite în prima copilărie. Părinții și copiii sunt parteneri, iar relația educativă este bazată pe schimbare și reciprocitate. Astfel, copilul se transformă în actor nu numai al propriei deveniri, dar și al construcției continue a rolurilor parentale.

Schimbările de natură socio-economică din societate au consecințe negative asupra situației copiilor în familie. Părinții, mult prea preocupați de satisfacerea nevoilor materiale ale vieții nu mai oferă suficientă afectivitate și sprijin copilului- elemente atât de necesare dezvoltării armonioase. Una din modalitățile de ameliorare a acestor efecte este educarea părinților. Educarea părinților are în vedere acțiuni îndreptate spre exersarea funcției educative și spre dezvoltarea unor practici eficiente de comunicare și interacționare în familie. Aceste acțiuni vor conduce la: cunoașterea și acceptarea propriului copil; abordarea pozitivă a trăsăturilor personalității copilului; înțelegerea comportamentului copilului; influențe pozitive în dezvoltarea competențelor sociale ale copiilor; cunoașterea etapelor dezvoltării în timp a copilului; procesul de educație a copilului; crearea unui echilibru între factorii familiali de educație a copilului-rolul egal al ambilor părinți; modalități non-violente de rezolvare a conflictelor în familie.

În consilierea familiei, asistenții sociali și consilierii de familie folosesc o varietate de metode și abordări de sprijin precum: teoria rolului, teoria schimbării, analiza tranzacțională, terapia gestalt, teoria sistemelor, terapia de familie, schimbarea comportamentului, abordarea psihanalitică, terapia realității etc. Rolul consilierului este acela de a facilita noi modele de coping al familiei afectate de stres/criză și de a lucra cu familia pentru dezvoltarea obiectivelor familiei. Odată ce familia s-a angajat să facă schimbările, consilierul folosește o abordare sistematică pentru a planifica modul în care obiectivele pot fi atinse în timp, utilizând o varietate de tehnici de management al stresului. Schimbările vin, dar se cere timp, efort, dar și determinare. Etapele managementului stresului vizează prevenirea stresorilor, recunoașterea stresorilor, anticiparea stresorilor și eliminarea sau evitarea unor posibili stresori.

Consilierea familiei este un tip de psihoterapie scurtă care poate sprijini familia pentru a dobândi relații mai bune și a promova înțelegerea între membrii ei.

Obiectivele majore ale consilierii familiei sunt promovarea bunăstării familiei, asistarea membrilor familiei în procesul anticipării, recunoașterii, prevenirii, reducerii, gestionării sau adaptării la situațiile stresante cu risc ridicat, precum și ajutorarea familiilor în a experimenta un sentiment al satisfacției și al apropierii, în urma lucrului împreună asupra unei probleme.

Tabelul 1. Principalele diferențe dintre consilierea individuală și cea familială

Consilierea familială	Consilierea individuală
<ul style="list-style-type: none"> • Explorarea sistemului familiei pentru a identifica regulile sale de funcționare 	<ul style="list-style-type: none"> • • Stabilirea unui diagnostic riguros
<ul style="list-style-type: none"> • La consiliere sunt invitați membrii familiei 	<ul style="list-style-type: none"> • • Consilierea începe cu persoana identificată
<ul style="list-style-type: none"> • Focalizare pe interacțiunile din cadrul familiei, interacțiuni ce explică situația problematică 	<ul style="list-style-type: none"> • Focalizare pe cauzele tulburărilor implicate în situația problematică
<ul style="list-style-type: none"> • Preocupare pentru regulile după care funcționează familia, perspectivele culturale, modelele de gen 	<ul style="list-style-type: none"> • Preocupare pentru experiențele individuale ale clientului identificat și pentru speranțele acestuia
<ul style="list-style-type: none"> • Planificarea și implementarea unor intervenții menite să aducă modificări contextului în care trăiește clientul 	<ul style="list-style-type: none"> • Aplicarea unor tehnici intervenționale menite să ajute clientul să facă față problemelor

(Sursa: Corey, 2001, p. 388, Holdevici, Neacșu, 2006)

„Educația parentală urmărește reducerea gradului de vulnerabilitate a persoanelor și presupune un transfer de competențe eficiente, de la specialist la familie, pe termen lung. Ea, educația parentală, se adresează tuturor categoriilor de părinți, fără excepție, vizând activarea resurselor parentale intrinseci, sporirea competențelor parentale (educația copiilor), abilităților educative și nu modificarea unui comportament sau a unei structuri existente” [3]. Educând părinții se va realiza și o schimbare în mentalitatea părinților despre copil. Părinții trebuie să fie informați și să accepte că orice copil: este o persoană cu anumite caracteristici, speciale, diferite, în concordanță cu gradul de dezvoltare; are drepturi egale care trebuie recunoscute de către societate și în special de către părinți; copilul are o personalitate individualizată. Atunci când vorbim de asistența psihopedagogică trebuie să facem referire la dimensiunile componente profesionale a educatorilor. Orice părinte înțelege că nu poate atinge „marile obiective” fără îndeplinirea obiectivelor intermediare, însă nu fiecare părinte cunoaște metodele prin care obiectivele intermediare pot fi realizate. Prin consiliere, părinții pot dobândi cunoștințele și competențele necesare în vederea îndeplinirii acestor obiective ce jalonează creșterea și educația copiilor. Fiecare părinte are așteptările proprii în privința copilului. Uneori, aceste așteptări sunt realiste, alteori nu. Disciplinarea copilului devine dificilă atunci când părinții au așteptări nerealiste, când supraevaluează sau subestimează abilitățile copilului și nu sunt atenți la nevoile acestuia. Prin consiliere, părinții pot cunoaște specificul fiecărei etape de dezvoltare a copilului și își pot reformula așteptările proprii, în așa fel încât acestea să fie cât mai realiste și adaptate nevoilor copilului.

Având drept punct de pornire *valorile umaniste* ale consilierii psihologice, cercetătoarea din domeniul științelor educației Baban A. [1, p. 16], susține că „în cadrul procesului de consiliere, specialistul trebuie să ajute și să-i inspire încrederea în forțele sale beneficiarului; să-i insuflă că el este capabil să-și asume propria dezvoltare

personală, să prevină diverse tulburări și disfuncții, să găsească soluții la problemele cu care se confruntă; să-l facă să se simtă bine cu sine, cu ceilalți în lumea în care trăiește și interrelaționează”.

Consilierea pedagogică este fundamentată de principii psihopedagogice. Astfel, se delimitează trei categorii de principii: *de ordin etic, de tact, strategice* – cele care favorizează elucidarea scopurilor și obiectivelor consilierii în vederea depășirii problemelor psihologice și a dificultăților identificate în procesul dezvoltării, ale consilierii psihopedagogice. Există o anumită rezistență a părinților de a participa la ședințe de consiliere, mai ales din partea părinților care au copii cu comportamente problematice. Sunt și cadre didactice care nu pot renunța la atitudinea autocrată față de copil în favoarea uneia egalitare, care să încurajeze participarea tuturor la actul educațional. Deși nevoia de consiliere este prezentă, părinții se confruntă frecvent cu probleme, cu situații în care copilul lor are manifestări specifice timidității, preferând să se autoizoleze sau cu situații în care copilul creează momente tensionate. Consilierul poate, în același timp, să fie un sprijin și pentru unitatea școlară, sprijinind școala în procesul de educare a copiilor, fiind inițiatorul unui parteneriat de succes între școală, familie și alți factori.

Bibliografie

1. BABAN, A. *Consiliere educațională. Ghid metodologic pentru orele de dirigenție și consiliere*. Cluj Napoca: Ed. Ardealul, 2001. 258 p. ISBN 973-0-02400-6.
2. CUZNEȚOV, L. *Parteneriatul și colaborarea școală-familie-comunitate. Educația de calitate a copiilor și părinților*. Chișinău: Primex-Com SRL, 2018. 188 p. ISBN 978-9975-110-93-8.
3. CUZNEȚOV, L. *Tratat de educație pentru familie. Pedagogia familiei*. Chișinău: Centrul Editorial-poligrafic al USM, 2008. 624 p. ISBN 978-9975-70-717-6.
4. CUZNEȚOV, L.; CALARAȘ, C. *Ghid metodologic pentru realizarea stagiului de practică profesională pentru masteratul Consilierea și educația familiei*. Chișinău: Primex- Com SRL, 2015. 136 p. ISBN 978-9975-110-35-8.
5. SILISTRARU, N. *Valori ale educației moderne*. Chișinău: Ed. Combinatului poligrafic, 2006. 176 p. ISBN 978-9975-968-50-8.
6. VRASMAS, E. A. *Consilierea și educația părinților*. București: Editura Aramis, 2002. 176 p. ISBN: 973-8294-74-6.